

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

LUHUHI/THAFAMUHWE 2014

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: awara $2\frac{1}{2}$

Bammbiri ili li na masiatari a 22.

NDAELA NA MAFHUNGOTHANGELI

Vhalani ndaela dzi tevhelaho nga vhuronwane ni sa athu u thoma u fhindula mbudziso.

1. Ni humbelwa uri ni vhale siatari ili nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso.
2. Ni songo didina nga u vhalala bambbiri lothe. Tolani siatari la **Zwi re Ngomu** ni swaye nomboro dza mbudziso dzo disendekaho kha bugu dze na guda riwaha uno. Nga murahu ha izwo, vhalani mbudziso idzi ni kone u nanga dzine na tama u fhindula.
3. Bambbiri heli li na khethekanyo THARU:
 - KHETHEKANYO YA A: Vhurendi (30)
 - KHETHEKANYO YA B: Nganea (25)
 - KHETHEKANYO YA C: Dirama (25)
4. Fhindulani mbudziso **THANU** dzo fhelela: **THARU** kha KHETHEKANYO YA A, **NTHIHI** kha KHETHEKANYO YA B na **NTHIHI** kha KHETHEKANYO YA C nga ndila i tevhelaho:
 - **KHETHEKANYO YA A: VHURENDI**
ZWIRENDO ZWO RANDELWAHO: Fhindulani mbudziso **MBILI**.
TSHIRENDO TSHI SONGO RANDELWAHO: Fhindulani mbudziso **NTHIHI**.
 - **KHETHEKANYO YA B: NGANEA**
Fhindulani mbudziso **NTHIHI**.
 - **KHETHEKANYO YA C: DIRAMA**
Fhindulani mbudziso **NTHIHI**.
5. **KUNANGELE KWA PHINDULO KHA KHETHEKANYO YA B (NGANEA) NA YA C (DIRAMA)**
 - Fhindulani **FHEDZI** mbudziso ndapfu na pfufhi u bva kha nganea na dirama zwe na funzwa.
 - Fhindulani **MBUDZISO NDAPFU NTHIHI** na **MBUDZISO PFUFHI NTHIHI**. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO ya B, ni fanela u fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO ya C. Arali na fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO ya C, ni fanela u fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO ya B.

6. Shumisani mutevhe wa u sedzulusa u re kha siatari 5 u ni thusa.

VHULAPFU HA PHINDULO

- Vhulapfu ha phindulo ya mbudziso ndapfu kha vhurendi ndi maipfi a u bva kha 250 u ya kha 300.
- Vhulapfu ha phindulo ya mbudziso ndapfu kha nganea na kha dirama ndi maipfi a u bva kha 400 u ya kha 450.
- Vhulapfu ha phindulo ya mbudziso pfufhi kha vhu tshimbilelane na maraga dzo nekedzwaho. Vhalingiwa vha lwele u nekedza zwi yelanaho nga ndila ya u pfufhifhadza.

7. Tevhedzani ndaela dzo netshedzwaho mathomoni a khethekanyo INWE na INWE nga vhuronwane.

8. Nomborani phindulo dzanu sa zwe thoho dza nomboriswa zwone kha bammbiri la mbudziso.

9. Thomani khethekanyo INWe na INWe kha siatari LISWA.

10. Nwalani nga vhudele, nahone zwi no vhalea.

11. Ndangatshifhinga yo anganywaho:

- KHETHEKANYO YA A: Minetse ya henefha kha 40
- KHETHEKANYO YA B: Minetse ya henefha kha 55
- KHETHEKANYO YA C: Minetse ya henefha kha 55

ZWI RE NGOMU

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI			
Vhurendi ho randelwaho: Fhindulani mbudziso MBILI			
NOMBORO YA MBUDZISO	MBUDZISO	MARAGA	SIATARI
1. Nelson Mandela	Mbudziso ndapfu	10	6
KANA/NA			
2. Tshililo tsha tsiwana	Mbudziso pfufhi	10	7
KANA/NA			
3. Tsho phulea	Mbudziso pfufhi	10	8–9
KANA/NA			
4. Zwifhondo zwo salaho zwi zwothe	Mbudziso pfufhi	10	9–10
NA			
Vhurendi vhu songo randelwaho: Fhindulani mbudziso NTHIHI			
5. Iwe munna wee!	Mbudziso ndapfu	10	10
KANA			
6. Iwe munna wee!	Mbudziso pfufhi	10	11
KHETHEKANYO YA B: NGANEA			
Fhindulani mbudziso NTHIHI*			
7. <i>Tshi do lilwa</i>	Mbudziso ndapfu	25	12
KANA			
8. <i>Tshi do lilwa</i>	Mbudziso pfufhi	25	12–13
KANA			
9. <i>Bulayo lo talifhaho</i>	Mbudziso ndapfu	25	14
KANA			
10. <i>Bulayo lo talifhaho</i>	Mbudziso pfufhi	25	14–15
KANA			
11. <i>Mafeladambwa</i>	Mbudziso ndapfu	25	16
KANA			
12. <i>Mafeladambwa</i>	Mbudziso pfufhi	25	16–17
KHETHEKANYO YA C: DIRAMA			
Fhindulani mbudziso NTHIHI*			
13. <i>Na zwone zwi a dina</i>	Mbudziso ndapfu	25	18
KANA			
14. <i>Ralutanda</i>	Mbudziso pfufhi	25	18–20
KANA			
15. <i>Milomo ya nukala</i>	Mbudziso ndapfu	25	20
KANA			
16. <i>Milomo ya nukala</i>	Mbudziso pfufhi	25	20–22

***PFESANI: Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI.**

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Ivhani na vhuṭanzi ha uri no fhindula mbudziso dzoṭhe nga u vhea luswayo kha uyu mutevhe wa u sedzulusa.

KHETHEKANYO	MBUDZISO	TSHIVHALO TSHA MBUDZISO TSHO TEAHO	✓
A: Vhurendi (Tshirendo tsho randelwaho/ gudelwaho)	1–4	2	
A: Vhurendi (Tshirendo tshi songo randelwaho/gudelwaho)	5–6	1	
B: Nganea (Mbudziso ndapfu kana mbudziso pfufhi)	7–12	1	
C: Dirama (Mbudziso ndapfu kana mbudziso pfufhi)	13–16	1	
*PFESANI: Kha Khethekanyo ya B na ya C, vhonani uri no fhindula mbudziso NDAPFU NTHIHI na mbudziso PFUFHI NTHIHI.			

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

Fhindulani mbudziso MBILI kha NNA dzo vhudziswaho.

VHURENDI HO RANDELWAHO/GUDELWAHO**MBUDZISO 1 (Mbudziso ndapfu)**

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhurongwane ni kone u fhindula mbudziso yo vhudziswaho.

Nelson Mandela – LR Ndlovu

- 1 Musi vundu la ngei Qunu (Transkei) lo dihwala
- 2 Thumbu i tshi luma-luma sa ya mubvana mirini,
- 3 U swikela musu li tshi tsa mirini nga dukaduka
- 4 Goleni la 18 Fulwana 1918.

- 5 Musi mirenzhe na zwidavhula zwi tshi bvatamedza
- 6 Mirenzhe na mirombe zwi tshi runzhuvhedza
- 7 Milenzheni ya dukaduka malisoni
- 8 Uri i khou tambudza mbokoti ya vhurangi.

- 9 Tshituhu na vhuloi zwe Tswane la ita
- 10 Maromedzi a vhutungu e Robben Island la phula
- 11 Mbonzhe dze Bantu Education ya phula
- 12 Ndi zwone zwi tsengisaho mitodzi matoni
- 13 Nge u disola ya vha yone nguwane ya shango.

- 14 Ngavhe Afrika Tshipembe li divhe
- 15 Ndi misi sa makumba lo tangedza
- 16 Sa lukhanda marumbini tshiunza la nusa
- 17 Li tshi alusa phangami ya lushaka
- 18 Nelson Mandela tshithavhelo tsha ngozwi ntswu.

Talutshedzani ndila ine ndima na mutevhetsindo zwa tutuwedza ngayo thalutshedzo ya tshirendo itshi.

[10]

KANA/NA

MBUDZISO 2 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

Tshililo tsha tsiwana – TZ Ramaliba

- 1 Mitodzi yo bva ya fhalala,
- 2 Nda tamba nda tambuluwa,
- 3 Tshitumbu tsha da nda tovhowa,
- 4 Nda tenda u thukhulwa ha mukovhori,
- 5 Tsha vha tshiga tsha u diimisela nga ndothe.
- 6 Ndo sala ndi tshi nga liivha lo felwaho,
- 7 Nda kondelwa u tshila sa tshinoni,
- 8 Nda divhudzisa tshe nda tshinya tshihuluhulu,
- 9 Tshi itaho uri mutodzi u dzule u shamani.
- 10 Khumbulelo ya mme mubebi ndi dzula ndi nayo,
- 11 Naho ndi songo vhona a lutshetshe o vhona,
- 12 Vhududo ha zwanda Zwawe ndo pfa,
- 13 Khomba, nyatsamuwo ya beba musadziwavhane.
- 14 Mudzimu fhuluta matodzi ndi nge vhaiwe,
- 15 Sikitedza mapfura ndi kune sa vhaiwe,
- 16 Nnee lukuna ndi khane sa namana,
- 17 Uri dzina Lau li khodwe lwa u khodwa.

- 2.1 Topolani mutaladzi/vese une wa amba uri 'murendi o lila nga maanda'. Sedzani tshitanza 1 (mitaladzi 1–5). (1)
- 2.2 Murendi u todou ri vhudza zwifhio nga mutaladzi/vese 12? (1)
- 2.3 Muhumbulo muhulwane wa tshirendo itshi ndi ufhio? (2)
- 2.4 Nangani phindulo yoneyone kha mutevhe wo netshedzwaho afho fhasi.
Tsiwana ine murendi a khou amba nga hayo i khou lila ngauri ...
A yo lovhelwa nga riwana.
B i khou ditambulela.
C yo tutshelwa nga mme.
D i khou kondelwa u diimisa nga yothe. (1)
- 2.5 Ndi figura-de ya muambo ye murendi a i shumisa kha mutaladzi/vese 15? Tikedzani phindulo yanu. (3)
- 2.6 Ni a pfela vhuṭungu tsiwana iyi kha nyimele ye ya vha i khayoyi? Tikedzani. (2)

[10]**KANA/NA**

MBUDZISO 3 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

Tsho phulea – TZ Ramaliba

- 1 Ndo zwi vhona zwi sa tsha naka;
- 2 U ya nthā na fhasi zwo fhungudzea;
- 3 Muthada na u amba hu tshi vho todwa
- 4 Nda di amba nda ri tshi re hone tshi hone
- 5 Ya sa raha i do dadza.
- 6 Wo vha u tshi zwi do fhelela ngafhi?
- 7 Masiku a tshi tandulukana u dakani?
- 8 Wo vha u tshi zwi do fhela ngani?
- 9 Khombole dzi sa divhi mbalo u lidzwani.
- 10 Ndo di amba nde tshi sa fheli tshi a tula.
- 11 Namusi ri vho amba linwe
- 12 Tshinwe tsho ralo tsho wela tshinweni,
- 13 Ri nga takala arali zwi daho zwi dzanga.
- 14 Lu sa vhe lumongwe lu lwalaho lu mbumbeloni,
- 15 Naho zwo khakhea ri nga lidza muhfululu.
- 16 Zwo ntshushaho ndi nge u sa vhe na nyofho
- 17 Ya u fhisa ha muno na vhutshilo halo.
- 18 Hu re na dwadze li si na dzolokwe
- 19 Zwi rathela na kha zwibebwa na nga vhuhulu.
- 20 Ndo u vhudza u zwi do divhea naho wa dzumba.
- 21 Putuluwa-ha u si tsha shavha zwi khagala.
- 22 Ri vhudze-ha u ndi mihwalo ya ifhio thoho
- 23 U ambe ngoho ri sa do shata vhathu vhulada,
- 24 Ra do remisa thoho na dzi si na lufu
- 25 Tsho phulea a hu na nanga.

3.1 Topolani ipfi line la amba 'niwana mutuku wa muhota' (mitaladzi 11–15). (1)

3.2 Murendi u toda u ri vhudza zwifhio nga mutaladzi/vese 12? (1)

3.3 Muhumbulo muhulwane wa tshirendo itshi ndi ufhio? (2)

3.4 Nangani phindulo yoneyone kha mutevhe wo netshedzwaho afho fhasi.

Muthu ane a khou ambiwa tshirendoni itshi o vha ...

- A a tshi dithogomela.
- B a tshi pfana na vhatukana vhanzhi.
- C a tshi ofha dwadze.
- D a tshi divha muthu o mu tshinyaho.

(1)

- 3.5 Ndi figara-de ya muambo ye murendi a i shumisa kha vese/mutaladzi 17? Tikedzani phindulo yanu. (3)
- 3.6 Ni a pfa vhutungu nga zwo bvelelaho kha niwananyana uyu ane a khou ambiwa tshirendoni itshi? Tikedzani. (2)

[10]

KANA/NA

MBUDZISO 4 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

Zwifhondo zwo salaho zwi zwothe – NA Milubi

- 1 Ro vha ro tamba nga mukhaha
- 2 Mbilu dzo tshena nga dakalo
- 3 Musi mugobi a tshi u dodela, uri a tangule hau vhutshilo
- 4 A vhuvhama, wa kundwa ito la u mu vhona
- 5 Nga gatho a vhu gathula he gathu!
- 6 Vhutshilo ha mbo di vha u gathuwa tshothe.
- 7 Yawee, ndi ngani wo tuwiswa wa tuwa
- 8 Wa sia madadzwane au a tshee manu
- 9 Wo hangwa naa ula musu ula
- 10 He wa landula wone mulanga
- 11 Wa u fhambanywa na zwifhondo zwi re zwau
- 12 Wo hana nandi! Ho ro fa yone mbava
- 13 Yo tswaho vhutshilo hau
- 14 Ya vho sia vhumuthu ha mafhondo au
- 15 O toredzwa kha danda la vhuhali.
- 16 Yawee, inwi zwifhondo, fhumulani nandi.
- 17 Tenda u tangulwa hanu ho navha luvhandeni.
- 18 Litshani nyamulemalema u thome vhudzimba hawo swiswini.
- 19 Ndi hone lufhalafhala
- 20 Lu tshi do bvula vivho na vhuhali zwiluvhelo
- 21 Ha vhone tsho tangulaho lufuno lune na lu shaya.

- 4.1 Topolani ipfi line la amba 'muvhulahi' wa mubebi wa vhana vhane murendi a khou renda ngavho (mitaladzi 1–6). (1)
- 4.2 Murendi u todou ri vhudza zwifhio nga mutaladzi/vese 8? (1)
- 4.3 Muhumbulo muhulwane wa tshirendo itshi ndi ufhio? (2)

4.4 Nangani phindulo yoneyone kha mutevhe wo netshedzwaho afho fhasi.

Vhana vho salaho vhe vhothe vho tou ...

A tswelwa mme avho nga mbava.

B lovhelwa kana vhulahelwa mme avho.

C shavhiwa nga mme avho.

D A na C

(1)

4.5 Ndi figara-de ya muambo ye murendi a i shumisa kha mutaladzi/vese 16. Ni tikedze phindulo yanu.

(3)

4.6 Ni a pfela vhutungu vhana avha vho salaho vhe vhothe vha si na mme tshirendoni itshi? Tikedzani.

(2)

[10]

NA

VHURENDI VHU SONGO GUEDELWAHO/RANDELWAHO

MBUDZISO 5 (Mbudziso ndapfu)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso yo disendekaho khatsho.

Iwe munna wee! – LR Ndhlovu

1 A u shoni ngani musu u tshi swika mapitoni?

2 Hune wa vha likumedzwa la zwihevhehevhe,

3 Wa solwa na nga zwikongomoti zwa shango

4 Kha mishumo yau i bvulaho na zwiambaro.

5 Vhutshiloni hau na ha zwikhotho ndi vhuwe

6 Hune wa leleda murahu ha tsadzi dzi songo fungulaho

7 Vhukhandwa wa thurumudzha maleri

8 U tshi itela pfembedzo ya fola li sa athu kangiwa.

9 Shango nga li u pfe mare na hune wa ya

10 Mato au a sa vhoni vhutwatwalala ha zwidamu

11 Vhuvhili hao a nongokanywe nga vha mulayo

12 Khamusi ndi hone u tshi do pfudelwa nga vhupfe na vhudzi.

13 Zwiito zwau u bula zwi nengisa sa matanza

14 Hune iwe wa ragaladza na zwitukana malaloni au

15 Zwitshili zwa malwadze wa gobela sa luvhele

16 Tshivhi tshau ndi mulavhu, ndi gwekwetshifu tshi do u wana.

Sengulusani ndila ine kunangele kwa maipfi kwa tutuwedza ngayo limudi tshirendoni itshi.

[10]

KANA

Vhune ha khandiso iyi ho vhaledzwa

Iyani kha siatari li tevhelaho

MBUDZISO 6 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

Iwe munna wee! – LR Ndhlovu

- 1 A u shoni ngani musi u tshi swika mapitoni?
 2 Hune wa vha likumedzwa la zwihevhehevhe,
 3 Wa solwa na nga zwikongomoti zwa shango
 4 Kha mishumo yau i bvulaho na zwiambaro.
- 5 Vhutshiloni hau na ha zwikhotho ndi vhuwe
 6 Hune wa leeda murahu ha tsadzi dzi songo fungulaho
 7 Vhukhandwa wa thurumudzha maleri
 8 U tshi itela pfembedzo ya fola li sa athu kangiwa.
- 9 Shango nga li u pfe mare na hune wa ya
 10 Mato au a sa vhoni vhutwatwalala ha zwidamu
 11 Vhuvhili hao a nongokanywe nga vha mulayo
 12 Khamusi ndi hone u tshi do pfudelwa nga vhupfe na vhudzi.
- 13 Zwiito zwau u bula zwi nengisa sa matanza
 14 Hune iwe wa ragaladza na zwitukana malaloni au
 15 Zwitshili zwa malwadze wa gobela sa luvhele
 16 Tshivhi tshau ndi mulavhu, ndi gwekwetshifu tshi do u wana.

- 6.1 Topolani mutaladzi/vese une wa sumbedza uri zwine munna hoyu a ita zwi sasaladzwa/ambiwa na nga vhathu vha sa divhalei. Topolani ipfi la ndeme li khwathisedzaho izwi. Sedzani tshitanza 1. (2)
- 6.2 Ndi ngafhi tshirendoni hetshi hu sumbedzaho uri munna hoyu o vha a tshi phadaladza malwadze kha zwana zwituku. Sedzani tshitanza 4 (mitaladzi 13–16). (2)
- 6.3 Dodombedzani zwine mitaladzi/vese 5–8 ya khou amba zwone. (2)
- 6.4 Ndi figara ifhio ya muambo yo shumiswaho kha mutaladzi/vese 13? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 6.5 Izwi zwine murendi a khou amba afha tshirendoni itshi ni vhona zwi tshi tendisea? Tikedzani phindulo yanu. (2)

[10]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA A:**30**

KHETHEKANYO YA B: NGANEA

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha khethekanyo iyi. Ni nga nanga u fhindula MBUDZISO ndapfu kana MBUDZISO pfufhi.

MBUDZISO 7 (Mbudziso ndapfu)***TSHI DO LILWA* – NE Phaswana**

Sengulusani ni tshi sumbedza uri kutshilele kwa muanewa dendele ku tutuwedza hani khudano nganeani iyi.

[25]

KANA**MBUDZISO 8 (Mbudziso pfufhi)*****TSHI DO LILWA* – NE Phaswana**

Vhalani tshipida tsha mafhungo tshi bvaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

Vho-Luvhone u swika nduni vho mbo di dzhena bavuni vha tamba, vha fhedza nga u dzhena mabaini. Hone-vho khofhe u vha fara dzo vha dzi si tsha vhuya dza zwi ita na khathihi. Ndi hezwi zwine tshinwe tshifhinga vha vho farwa na nga thoho ye ya vha i si ho kale. Mafo a dzula o tswukuluwa sa o shelwaho phiriphiri. Zwi a ralo vhunga na u diphina ho no ralo u fhufha sa nwando matavhelo.

'Areḡi ri do vhona hu no ya phuna na tshinoni. Hone li do tou vha tano ni a divha Emeli. Fhedzi arali zwa ralo thundu dza rengiswa, Luambo a songo vhuya a linga a da u renga lini. Ndi nga vho mangala ndo fhafhara litho helia li fanaho na bisi yo thulaho muri ya fonyekana. Ni ri u hone muthu o takalaho ane a nga vhudza munwe zwauri ha na tshelede ine a nga mu thusa ngayo, u tou vha na ya u renga thundu dzenedzo dzine dza nga rengiswa? Ni a divha u sa funzea tshinwe tshifhinga zwi a tungufhadza. Muthada i khou ita mbambe na rine vhe ra dzhena tshikolo; i ri vhadededzi matsina a hu na tshine vha hola tshone; vhuḡali vhune ra vha naho sa vhadededzi tshelede i nga vhu renga?' Tsaḡwa itali i tshi ralo u dzula i mulomoni hezwi Vho-Luvhone vha tshi gungula vha tshi rali. Hone-vho litshani vha dzhenwe nga lugungulo zwavho havha munna wa vathu, vha khou vhona nangoho hu si na na ane a nga ralo u vha fara tshanda. Tshi nḡḡisaho ndi tsha uri vha ri u sedza thundu yavho, vha wana nangoho zwauri i tou rengiswa nga ndila heyi zwi tshi nga ndi muḡoro.

Tshinwe tshine muḡa hoyu tsha pfa, tshine tsha nga vhavha ndi tsha uri vhana vha khou tea u tevhelwa nga Lavhuḡanu hangei Pietersburg, sa izwi vho divhadza zwauri vha khou tama u vha vhe hone mafheloni a vhege yeneyi afha hayani. Zwino arali nangoho vhana avha vha ri vha tshi vhuya vha tangana na phanzi iyi ya u rengiswa ha dzithundu, ndi hune vha do tou zwi ri mini vhana vha vathu; a vha nga do tou vha nahone vho tangana nga yone mboni ya ndou i tshi dzwala. Fhedzi hone u swika zwino Vho-Luvhone na Vho-Emeli a vha vhoni nzanyo ine vha nga thunyuluwa ngayo.

Duvha li tshi tsha la dovha la tandamela; la vhuya la ri nga thavha, tsholi, hu si na na hune vha pfa hu tshi pfi thuso i nga wanala ngaho. Gurandza yo vha yo no tanganya vhothe vhane vha vha dzikhonani kana mashaka a havha vhavhili. Na vha sa divhi u vhala wo vha u tshi di pfa vha tshi ri hu na bugu ine ya anadza madzina a vhatu vhane vha koloda vha sa badeli. [Siatari 50]

- 8.1 Bulani zwithu zwivhili zwine zwa khou ita uri Vho-Luvhone vha vhilaele lune vha si tsha fara na khofhe mafhungoni haya. (2)
- 8.2 Ndi ngani Vho-Luvhone vho ri u amba vha fhedza nga u lidza tsaniwa? Talutshedzani. (2)
- 8.3 Ndi vhushaka-de vhune ha vha hone vhukati ha Vho-Luvhone na Vho-Emeli zwi tshi kwama lupfumo? (2)
- 8.4 Muhumbulo muhulwane wa mafhungo a buguni iyi ndi ufhio? (2)
- 8.5 Bulani fhethu huvhili he muta uyu wa ha Luvhone wa lingedza u toda thuso hu u toda u tandulula thaidzo ine wa khou tangana nayo. (2)
- 8.6 Sumbedzani hune Vho-Luvhone na Vho-Emeli vha fhambana hone zwi tshi kwama 'vhugevhenga'. (2)
- 8.7 Kuhumbulele kwa Vho-Emeli kwo vha kufhio nga murahu ha musi vho pfa zwe Dzhalagoma a ita ngei kerekeni? (1)
- 8.8 Ndi tshini tsho itisaho uri Vho-Luvhone na Vho-Emeli vha vhone hu si na kubuli kune vha nga bva ngakwo zwikolodoni zwine vha vha khazwo? (2)
- 8.9 Masiandaitwa e a bvelela kha muta uyu nge wa didzhenisa kha zwa vhugevhenga ndi afhio? (2)
- 8.10 Kutshilele kwa Vho-Emeli ku bvukulula hani mvumbo yavho nganeani iyi? (2)
- 8.11 Nangani phindulo ine ya vha yoneyone kha mutevhe wo netshedzwaho.

Luambo o kundelwa u thusa Vho-Luvhone ngauri:

- A O vha a tshi vha vhenga.
 B O vha a tshi vha nyadza.
 C O vha a tshi toda u renga thundu dzavho.
 D O vha a tshi khou takalela thundu dzavho dzi tshi rengwa nga muuwe. (1)

- 8.12 Vhudifari ha Vho-Luvhone sa thoho ya muji ni vhona vhu tshi pfala? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 8.13 No vha ni tshi nga ita mini arali no diwana ni kha nyimele ya zwikolodo zwi sa langei ye Vho-Luvhone vha vha vhe khayoye? Tikedzani. (3)

[25]

KANA

MBUDZISO 9 (Mbudziso ndapfu)***BULAYO LO TALIFHAHO – AW Magau***

Sengulusani ni tshi sumbedza uri kutshilele kwa muanewa dendele ku tutuwedza hani khudano nganeani iyi.

[25]

KANA**MBUDZISO 10 (Mbudziso pfufhi)*****BULAYO LO TALIFHAHO – AW Magau***

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

Nga murahu ha tshiswitulo vhatu vha tshi vho vhu yelela mishumoni Vho-Lugisani na Vho-Muofhe khathihi na Vho-Nethononda vha vha vho wa dziofisini dza madzhisitarata. Vha da vha dzula henefho nda kha bannga. Ndi afha-ha zwenezwi vho dzula henefho hu tshi fhira Lipholisa. A tshi tou ri fhiri Vho-Lugisani vha mu tevhela nga u gidima. Vho no swika khae ene a mbo rembuluwa a ima. 'Nda vhopholisa, nne ndi na mbudziso.'

'Kha vha vhudzise.' 'Nne ndi na luwalo lu bvaho kha khosi yanga Vho-Mphaga,' Vha tshi ralo vha lu bvisa tshikwamani tsha badzhi tsha nga ngomu vha lu petulula vha lu nekedza pholisa, 'Hei khosi i ri ndi pfuluwe shangoni layo ngeno nne ndi sa divhi zwe nda tshinya. Zwino hafha ndi vhudzisa uri mafhungo o raliho fhano khoroni dza tshikhuwa a vhudziswa ofisini ifhio?'

'Hoo, izwi ndi vhone vha mafhungo ala a matsheloni a u vhulahlwa iwana?' Ndi lipholisa li ambaho na Vho-Lugisani lo vha lavhelesa tshifhatuwo li sa poidzi khathihi na u vha nekedza luwalo. 'Ndi nne vhopholisa.' Vha ralo vha tshi khou peta luwalo lwavho lwe vha dovha vha lu longa tshikwamani.

Lipholisa, 'Izwo kha vha de ndi vha sumbedze ofisi ya hone.' Zwenezwi lipholisa lo ranga phanda, Vho-Lugisani vha kwetedza vha vha vha vho dzulaho kha bannga vha tevhela. Vha tshi swika munangoni pholisa la vha imisa henefho lone la dzhena nga ngomu hu re na madzhisitarata. O no bva a ri kha avha vha re nda, 'Hu pfi kha vha dzhene.'

Avha vha tshi dzhena vha mbo di sumbedzwa madzulo nga mutalutshedzi Vho-Liswoga vhe vha vha vhe ngomu henefho ofisini. Huno madzhisitarata wa hone vha vho tou mu vhoneha-ha zwavhudi. Munna mulala wa dafu ane a vha na phanda khulu i gumaho nga tshitiko, mavhudi ho tou sala nyana ntha ha dzindevehe. Ningo ya hone ndi ndapfu nahone ya dovha ya hula. Mato a hone e vhuainai sa a tshimange. Zwine uyu madzhisitarata a khou ita afha ofisini yawe u vhone a tshi khou vhekanya dzifaela dzawe. Vho-Lugisani na Vho-Nethononda vha vhona na lula luwalo lwe lwa da na Vho-Sara lu tshi khou faeliwa. O no fhedza izwo a dzhia bambiri na peni a dzula zwavhudi a dilugisa u iwala dzimbilahlalo dza avho vhatu.

'Mulandu ndi mini?' Hu vhudzisa ene madzhisitarata nga mutalutshedzi Vho-Liswoga.

[Siatari 92]

- 10.1 Bulani zwithu zwivhili zwe Vho-Lugisani vha zwi ita muvhunduni wa Dovhoni zwine zwa sumbedza mvelaphanda. (2)
- 10.2 Ndi ngani Vhamusanda Vho-Mukhotho vho pandelwa vuhosini ngei Marombeni? Talutshedzani. (2)
- 10.3 Ndi zwifhio zwine zwa yelana zwi tshi kwama vhurangaphanda vhukati ha Vho-Lugisani na Vhamusanda Vho-Mphaga? (2)
- 10.4 Muhumbulo muhulwane wa mafhungo a buguni iyi ndi ufhio? (2)
- 10.5 Ndi zwifhio zwithu zwivhili zwo itisaho uri Vho-Mphaga vha toḁou pandela Vho-Lugisani Dovhoni? (2)
- 10.6 Vho-Nyamalwela Singo na Vho-Muofhe vho ḁifara hani musi mifhirifhiri ya shango i tshi thoma u bvela khagala?. (1)
- 10.7 Kuhumbulele kwa Vho-Langanani Mandiwana kwo vha kufhio nga murahu ha musi vho isa tshipfumelo ha vhamusanda Vho-Mphaga? (2)
- 10.8 Ndi mini tsho itisaho uri ḁnowa ya thavha i we kha muḁovuma musanda nga ḁuvha ḁa mutangano? (2)
- 10.9 Masiandaitwa e a bvelela kha Tshambenga nga u vhulaha ḁwana wa Vho-Lugisani nga tombo o vha afhio? (2)
- 10.10 Kutshilele kwa Vho-Sam Mamidze ku bvukulula hani mvumbo yavho nganeani iyi? (2)
- 10.11 Nangani phindulo ine ya vha yoneyone kha mutevhe wo ḁetshedzwaho.
Lifurase ili, 'Munna mulala wa ḁafu' afho mafhungoni ḁi amba zwi tevhelaho:
A Madzhisiḁara o vha e munna mulapfu a re na ḁhafu khulu.
B Madzhisiḁaraḁa o vha e munna o no aluwaho wa muvhili wo fhateaho zwavhuḁi.
C Madzhisiḁaraḁa o vha e munna mulapfu ane milenzhe yawe ya vha na ḁhafu ndapfu.
D Madzhisiḁaraḁa o vha e munna a re na tshiimo tshi no nga tsha muri wa mulala. (1)
- 10.12 Zwiito zwa Vho-Mamidze nganeani iyi ni vhona zwi tshi pfala? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 10.13 No vha ni tshi nga ita mini arali no ḁiwana ni kha nyimele ye Vho-Lugisani ha pfi vha khou vhangha vuhosi ha Dovhoni? (3)

[25]

KANA

MBUDZISO 11 (Mbudziso ndapfu)***MAFELADAMBWA – NE Sigogo***

Sengulusani ni tshi sumbedza uri kutshilele kwa muanewa dendele ku tutuwedza hani khudano nganeani iyi.

[25]

KANA**MBUDZISO 12 (Mbudziso pfufhi)*****MAFELADAMBWA – NE Sigogo***

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

Vho-Lialama vho do isa phanda na u kwengweledza avha mufumakadzi wavho ane a khou vhone a tshi khou ofha vhukuma.

'Mufumakadzi wanga, nowa yo vhone a i lumi muthu. Vhathu kha vha edele. Mudzimu o ri ponyokisa mulomoni wa i laho, u do ri linda nazwino. Kha vha ri ndi tuwe. Vha songo tenda u dishushedza, arali vha si na khofhe, kha vha dzule zwavho afha masofani vha dilavhelesele thelevishini.'

'Zwanu tshimbilani, rine vhavhili ri do tou lala ro tou dzula. Na uho u edela u kha di edela dza fara naa nwananga? Mbilu ya muthu ya tshenuwa yo tshenuwa, khofhe dzi a fhela. Mafhungo a hone wa a humbula u pfa na malofha a tshi shavha.' Avha mazwale na mazwale vho sala vho dzula. Hu re u edela a vho ngo ya. Vho-Maemu vho tou vhlisa madi vha di nwela tie na mukegulu. Huiwe vho vha vha tshi amba vha tshi ita na u sea ngeno huiwe vha tshi ditungufhalela.

'Ndi amba mme a Tshimangadzo, zwino mathina gereke dzi a funza vhathu uri vha vhulahe naa? A thi ambi ngauri asifha-ha namusi ri tshi khou fela aredi nga vhagereki. Nwana ula mathina o naka nga nda, ngomu hawe o vhfha vhukuma.' 'Vhone mazwale wanga, hezwi zwe na shango lothe la fhano la tanziela nga muloi ane vhathu a vho ngo mu vhona uri o tshinya mini. Hoyu ane vhathu vha tou pfa vha tshi funa u mu shata tshikha, ndi ene muloi, ngoho zwi a vhavha.'

'Mazwale wanga, inwi na zwenezwi zwa u vhudza tshetshe mafhungo, a zwi fheleli henefha ha u vho shandula mbebo ya vho vha zwone zwigevhenga? Rine na kale ri tshi thanya, vhabebi vhashu a vho ngo vhuya vha amba mafhungo phanda ha vhana. Izwi kana ndi tshone tshikhuwa, ngoho ndi zwiwe.'

Vho-Nyalufhenene vho mbo di bvula nda vha dzula na vhaiwe vhakegulu vhe vha ralo u bubela u da u vha ima khofheni nga murahu ha dzhatsha leneli. Vhakegulu vhenevha vho di dzula zwavho, musi vha tshi amba vha ha Ramasunzi, vho vha vha sa buli nga madzina, vho vha vha tshi sokou hu sumbedzela nga mato. Ilo duvha, duvha lo vhuya la tou tavha hu sa vhone muthu a tshi dzhena kana a tshi bva afha ha Vho-Ramasunzi.

[Siatari 95]

- 12.1 Bulani zwithu zwivhili zwine zwa khou vhilaedza Vho-Maemu mafhungoni haya. (2)
- 12.2 Ndi ngani Mawela a songo tsha vuledza kushumo kwe a vha a tshi khou todou ku ita mudini wa ha Lialama? Talutshedzani (2)
- 12.3 Ndi vhushaka-de vhune ha vha hone vhukati ha Vho-Nyalufhenene na Vho-Lialama? (1)
- 12.4 Muhumbulo muhulwane wa mafhungo a buguni iyi ndi ufhio? (2)
- 12.5 Ndi zwifhio zwithu zwivhili zwe Mawela a zwi ita musi o humbulela uri Vho-Maemu ndi muloi? (2)
- 12.6 Sumbedzani hune Vho-Lialama na Vho-Ramasunzi vha fana hone zwi tshi kwama kutshilele kwavho. (2)
- 12.7 Kuhumbulele kwa Vho-Maemu kwo vha kufhio nga murahu ha musi vho no pomokwa uri ndi muloi? (2)
- 12.8 Tsho itisaho uri Tshimangadzo a vhuye tshikoloni a tshi tou gidima, nahone o sinyuwa, ndi mini? (2)
- 12.9 Masiandaitwa e a bvelela kha Mawela nga u sokou welawela mafhungo a zwa vhuloi vhune a si vhu divhe o vha afhio? (2)
- 12.10 Kutshilele kwa Mawela ku bvukulula hani mvumbo yawe nganeani iyi? (2)
- 12.11 Nangani phindulo ine ya vha yoneyone kha mutevhe wo netshedzwaho.
Murero uyu, 'Nowa yo vhone a i lumi' u amba uri:
A zwithu zwavhudi zwa vhuya zwa vhone a zwi tsha bvela phanda
B muvhi arali a dibvisela khagala u a shavhisa
C zwithu zwivhi zwa vhuya zwa vhone a zwi tsha shavhisa
D A na C (1)
- 12.12 Vhudifari ha Vho-Ramasunzi ni vhona vhu tshi pfala? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 12.13 No vha ni tshi nga ita mini arali no diwana ni kha nyimele ye Vho-Lialama vha tangana nayo musi Mawela a tshi todou fhisa mudini wavho? (3)

[25]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA B: 25

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha khethekanyo iyi. Ni nga nanga u fhindula MBUDZISO ndapfu kana MBUDZISO pfufhi.

MBUDZISO 13 (Mbudziso ndapfu)

HA U TSA NDI HA U GONYA – LL Mafenya, NA Milubi

Na zwone zwi a dina – LL Mafenya

Talutshedzani ni dovhe ni sedzuluse riwongo, tshivhumbeo tsha dirama, u tambea na kudzudzanyelwe kwa tshiteidzhi diramani iyi. [25]

KANA**MBUDZISO 14 (Mbudziso pfufhi)**

HA U TSA NDI HA U GONYA – LL Mafenya, NA Milubi

Ralutanda – NA Milubi

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

SOFI:	Ndi do dzi dzingisa musadzi a swika a tshi dzi dzingulusa.
RALUTANDA:	Ni songo tsha mmbudza nga ha hoyo. Hoyo ane na khou amba nga hae tshawe ndi u shanduka muleli wa vhananga. A shanduka mubiki a no mmbikela, na mukoropi wa ndu a no ri u koropa ndu a koropa na levethirii.
SOFI:	Vha kha di mu funa musadzi wavho vhone?
RALUTANDA:	A thi tsha mu funa nne. Ndi vho tou ri ndi nga ita hani sa izwi ndi na vhana nae.
SOFI:	Zwa zwino vha funa nnyi?
RALUTANDA:	Ndi funa inwi Sofi. Ndi funa inwi ane nangwe ndo edela nda difhelwa nga u vhona inwi fhedzi.
SOFI:	Arali vha tshi funa nne, khezwi vha sa tou mala nne zwa fhela?
RALUTANDA:	Sofi ni itwa nga u shaya mafo a u vhona. Mbiluni heyi yanga inwi no no di maliwa kale. Naa inwi a ni vhoni maitele aya anga a tshi vho nga a muthu o liswaho gaputshete. Kani nazwino no ndyisa?
SOFI:	Evho! Nne zwa u lisa muthu a si zwanga. Tshanga ndi lufuno lune nda ro kona u lu dzangela.

RALUTANDA: Afho ni amba ngoho. Kha u dzangela lufuno a ni fhirwi. Na Sara musadzi wanga a vhona uri ni dzangela hani lufuno, a nga mbo di doba vhuda have a ya ha have.

SOFI: Nne nda kona u dzhena-ha zwavhudi.

RALUTANDA: No no dzhena kale inwi.

SOFI: Hone khezwi ri sa tou sundisa uri ndi kone u dzhena nga u tavyanya?

RALUTANDA: Ra tou sundisa hani?

SOFI: (*Vha sumbedza u humbula*) Hafhu ra sundisa vha nga wana na u pfuma vho no vha mupfumi nga tshelede ya dzipholisi.

RALUTANDA: Eea-hii!

SOFI: Zwa vhukuma kha vha pfe nne. Vhone kha vha sie zwothe zwandani zwanga.

RALUTANDA: (*Vha sumbedza u humbula*) Heei! Mbilu yanga i a ... Sara zwiinwe zwazwo, u nndugela o nndugela. Zwino ... (*vha dzungudza thoho*)

- 14.1 Bulani zwithu zwivhili zwine zwa ita uri Vho-Ralutanda vha funese Vho-Sofi. (2)
- 14.2 Vhathu avha vha khou amba mafhungo aya vhe ngafhi nahone ndi musi hu tshi khou bvelela mini? (2)
- 14.3 Sumbedzani vhushaka vhune ha vha hone vhukati ha Vho-Sofi na Vho-Ralutanda zwi tshi ya kha kutshilele kwavho. (2)
- 14.4 Ndi ngafhi hune Vho-Ralutanda na Vho-Fhelani vha fana hone zwi tshi ya kha mafhungo a lufuno? (2)
- 14.5 Vho-Sara vho nyanyulea hani musi munna wavho Vho-Ralutanda vha tshi lenga u vhuya hayani? Tikedzani. (2)
- 14.6 Ndi ufho muhumbulo muhulwane une muinwali a tama u u pfukisela vhavhali diramani iyi? (2)
- 14.7 Ndivho ya dirama iyi ndi ifhio? (2)
- 14.8 Ndi afhio masiandaitwa e a bvelela kha Vho-Ralutanda nga u didzhenisa kha vhufarekano na Vho-Sofi? (2)
- 14.9 Lifurase lo talwaho/swifhadzwaho/sendamiswaho nga fhasi li kwama hani kupfesesele kwanu kwa mafhungo aya. (2)

14.10 Fhindulani mbudziso nga *Ee* kana *Hai*, ni dovhe ni tikedze phindulo yaṅu.

Vho-Ralutanda vho vhulaha mufumakadzi wavho nga mulandu wa uri u na zwikolodo zwinzhi. (2)

14.11 Zwiito zwa Vho-Ralutanda zwa u gidimela u ṭoda tshelede ya inshuwarentsi musi mufumakadzi wavho a sa athu u vhulungwa zwo tea naa? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)

14.12 Ambani vhupfiwa haṅu malugana na zwe Vho-Ralutanda vha ṭangana nazwo vha tshi khou ṭoda tshelede ya inshuwarentsi ya mufumakadzi wavho we vha mu vhulaha. (3)

[25]

KANA

MBUDZISO 15 (Mbudziso ndapfu)

MILOMO YA NUKALA – MP Nefefe

Ṭalutshedzani ni dovhe ni sedzuluse ṅwongo, tshivhumbeo tsha ḍirama, u tambea na kudzudzanyelwe kwa tshiteidzhi ḍiramani iyi. [25]

KANA

MBUDZISO 16 (Mbudziso pfufhi)

MILOMO YA NUKALA – MP Nefefe

Vhalani tshipiḍa tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni ḍo kona u fhindula mbudziso dzo ḍisendekaho khatsho.

VHO-AWELANI: ... Hafhu vho zwi pfa ṅwana a tshi khou amba ḷa u vha isala.

VHO-TAKALANI: Kha vha ṅwalele zwino zwi tshi kha ḍi vha zwiṅu.

VHO-AWELANI: Zwino dokotela u ḍo swika a lavhelesa kuvhaiselele kwa ṅwana. A dovha hafhu a sedza arali hoyu ṅwana o shatwa vhulwadze ha phirela. Ndi amba vhulwadze ha phirela ha vhanna na vhasadzi. Shango vha khou ḷi vhona ḷo ima nga milenzhe. Dokotela a dovha hafhu a sedza arali hoyu ṅwana e muvhilini.

VHO-TAKALANI: Hai, zwi khou pfala.

VHO-AWELANI: U bva u vhonana na dokotela hafho vhuongeloni, vha ḍo mbo ḍi fhirela mapholisani vha swika vha vula mulandu.

VHO-TAKALANI: Evho! Mapholisani? Ndi hone mafhungo o vhifha tshothe zwino!

VHO-AWELANI: A hu na na nga inwe ndila ya u sa vula mulandu mapholisani. Zwa sa ralo hu khou ya vhone. Ha pfi vhone na khotsi a nwana vho luka maano a u tambudza nwana lwa vhudzekani.

VHO-TAKALANI: Evho! Nne a thi divhi tshithu! Nda zwi divha hani ndi tshi twa mushumoni? Ndi amba ngauri ndi vhuya nga divha u kovhela.

VHO-AWELANI: Zwino arali vha sa divhi tshithu, vha songo ita uri mulayo u vhone u nga vhone vha a divha tshithu. Vha a zwi pfa kha dzi-radio uri vhuada ho raliho vhu khou farelwa hani musi?

VHO-TAKALANI: Khotsi a Tsumbedzo ngoho a si muthu wa tshithu! Vha tou vha mmbwa ya mafhelelo. Ndi mini zwino izwi zwe vha didzhenisa khazwo nga nthani ha yone tsindi? Hai! Are! **Mulifho wa mmbwa ndi thoho yayo.**

VHO-AWELANI: Philiphise a si tshilonda, ndi tshilonda tsha u ditodela. Bivhili i tou zwi bula zwavhudi-vhudi zwauri: ... mbilu ya muvhi a i na mutengo ... matsilu a fa nga tsiku ya mbilu ... zwiliwa zwi takadza ro dzumbama.' Muthu a hangwa uri khukhuna luombe, thunda nda i a vhonala.

VHO-TAKALANI: Kha vha litshe vha thome vha onyoloswe nga vhaiwe vhanna dzhele. Vha tshi vhuya khamusi vha do vhuya vho guda pfunzo mbuya.

VHO-AWELANI: Izwo ndi zwone. Vhone kha vha tshimbile nga afho he nda vha laedzisa ngaho. Zwa sa ralo vhone vha do bambela tivha lithihi na mukalaha wavho. Mishumo heyi yo itwa yo linganywa nga tshanda tsha mulayo.

VHO-TAKALANI: Zwine vha khou amba vha khou vhudza tshi na ndevhe. Ndi do tshimbila nga ndila ye vha ndaedzisa yone. A thi todi u fela zwine ndi sa zwi divhe. Kha vha litshe na zwino ndi dzhene ndilani.

VHO-AWELANI: Ndi zwavhudi. Ndi khou vha tamela mashudu mavhuya kha holu lwendolwavo. (*Vha tshi amba na Ntshengedzeni*) Ni tshimbile zwavhudi Ntshengedzeni nwananga-i! Divhani zwa uri mulayo u do ni lwela nwananga.

VHO-TAKALANI: Ndo livhuwa.
(*Vha a bva*)

[Siatari 88]

- 16.1 Bulani zwithu zwivhili zwo itisaho uri vhadededzi vha rumele Vho-Takalani na n̄wana wavho Ntshengedzeni ha mushumelavhapo? (2)
- 16.2 Vhathu avha vha khou amba mafhungo aya vhe ngafhi nahone ndi musi ho bvelela mini? (2)
- 16.3 Vho-Takalani vho d̄ipfa hani nga murahu ha musi vho wanulusa tshiphiri? (2)
- 16.4 Ndi ngafhi hune Ntshengedzeni na Vho-Takalani vha fana hone zwi tshi kwama u kandedzwa ha pfanelo dzavho? (2)
- 16.5 Bviselani khagala vhud̄ipfi ha Vho-Bukuṭa musi vho vhidzelwa mafhungo a kwamaho n̄wana wavho tshikoloni. (2)
- 16.6 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une muṅwali a tama u u pfukisela vhavhali d̄iramani iyi? (2)
- 16.7 Kuhumbulele na kutshilele kwa Vho-Bukuṭa ku sumbedza vha tshi khou tshila kha tshifhinga tshifhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 16.8 Ndi afhio masiandaitwa o bveledzwaho nge Vho-Bukuṭa vha ita zwa vhudzekani na n̄wana wavho? (2)
- 16.9 Murero wo swifhadzwaho/talelwaho mafhungoni aya u t̄ut̄uwedza hani kupfesesele kwaṅu kwa mafhungo a buguni iyi? (2)
- 16.10 Fhindulani mbudziso nga *Ee* kana *Hai*, ni dovhe ni tikedze phindulo yaṅu.
L̄ifurase '... arali hoyu n̄wana e muvhilini', zwi amba uri n̄wana hoyu o khwaṭhesa lune a vho lemelwa nga muvhili wawe. (2)
- 16.11 Ni vhona kutshilele kwa Vho-Takalani ku tshi pfala? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 16.12 Bviselani khagala vhuṅfiwa haṅu nga tshigwevho tshe Vho-Bukuṭa vha ṭangana natsho. Tikedzani phindulo yaṅu. (3)

[25]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA C: 25
MARAGAGUṬE: 80